

Antoon van Aken

**EXTERNE VERSLAGGEVING
VOOR
ASSISTENT CONTROLLERS**

Copyright ©Antoon van Aken 2021 Alle rechten voorbehouden
Juli 2021 Tweede herziene druk
Januari 2023 Derde herziene druk

ISBN 9789464188288

WOORD VOORAF

Voor u ligt de uitgave 'Externe verslaggeving voor assistent controllers'. Het boek is op de eerste plaats geschreven voor de deelnemers aan de opleiding voor assistent controller van NIVE Opleidingen, maar ook bedoeld voor financials en non-financials die uit zijn op een eerste kennismaking met het vak. Naast een overzicht van de grondbeginselen van externe verslaggeving en daarmee verbonden onderwerpen als financiële analyse, fusie en overname, biedt de auteur de mogelijkheid om de te bestuderen stof direct toe te passen met behulp van kennisvragen en oefenopgaven. Alle uitwerkingen maken ook onderdeel uit van deze bundel, zodat op eenvoudige wijze kan worden gecontroleerd of de behandelde stof begrepen is.

Het boek is modulair opgebouwd in hoofdstukken en paragrafen, waardoor het mogelijk is de stof in elke gewenste samenstelling aan te bieden, te bestuderen en te toetsen. Bij de oefenopgaven is steeds aangegeven welke onderdelen van de stof daarin worden behandeld, zodat de keuze voor de opgaven vrijwel naadloos aansluit op de verschillende modules.

Wel vereist het bestuderen van deze uitgave enige kennis van boekhouden en bedrijfseconomie.

De auteur heeft zijn best gedaan om binnen de gestelde kaders een zo helder mogelijke uiteenzetting te geven van de verschillende onderwerpen, maar stelt opbouwende kritiek op prijs.

Antoon van Aken

INHOUDSOPGAVE

hoofdstuk 1	Het externe verslag	p.	7
hoofdstuk 2	De balans	p.	12
hoofdstuk 3	De winst-en-verliesrekening	p.	19
hoofdstuk 4	Het kasstroomoverzicht	p.	27
hoofdstuk 5	Actuele waarde en historische kostprijs	p.	32
hoofdstuk 6	Materiële en immateriële vaste activa	p.	37
hoofdstuk 7	Deelnemingen en effecten	p.	43
hoofdstuk 8	Vorraden	p.	48
hoofdstuk 9	Het eigen vermogen	p.	54
hoofdstuk 10	Voorzieningen	p.	60
hoofdstuk 11	Overige activa en passiva	p.	66
hoofdstuk 12	De geconsolideerde jaarrekening	p.	69
hoofdstuk 13	Financiële analyse	p.	77
hoofdstuk 14	Bedrijfstak en bedrijfskolom	p.	82
hoofdstuk 15	Waardebepaling van ondernemingen	p.	86
hoofdstuk 16	Fusie en overname	p.	95
	Uitwerkingen	p.	101
	Index	p.	143
	Bibliografie	p.	149

Hoofdstuk 1 Het externe verslag

1.1

Het externe verslag wordt door ondernemingen opgesteld voor belanghebbenden. Belanghebbenden kunnen onder andere zijn: aandeelhouders, schuldeisers, crediteuren, werknemers, debiteuren of analisten, kortom iedereen die om de een of andere reden geïnteresseerd is in het wel en wee van de onderneming.

1.2

Het externe verslag moet worden opgesteld door ondernemingen die rechtspersoonlijkheid bezitten, bijvoorbeeld de besloten vennootschap, de naamloze vennootschap of de coöperatie. Persoonlijke ondernemingsvormen zoals de eenmanszaak of de vennootschap onder firma zijn vrijgesteld van het opstellen van het externe verslag.

1.3

Omdat in veel gevallen de belanghebbenden niet bekend zijn bij de onderneming of organisatie moet het externe verslag worden gepubliceerd. Dit gebeurt door het te deponeren bij het Handelsregister. Het Handelsregister wordt beheerd door de Kamer van Koophandel.

1.4

Wat precies moet worden gedeponerd is afhankelijk van wet- en regelgeving en van de grootte van de onderneming. De wet kent vier categorieën: grote rechtspersonen, middelgrote, kleine en de zogenaamde micro-entiteiten. In zijn algemeenheid geldt dat hoe groter de onderneming hoe meer er gepubliceerd moet worden. De grootte van een onderneming wordt vastgesteld op basis van de omzet, de som van de activa en het aantal werknemers. Een onderneming verandert pas van grootte, wanneer het twee jaar achter elkaar in een andere groottecategorie valt.

1.5

De wet- en regelgeving voor het externe verslag is opgenomen in Burgerlijk Wetboek 2 (BW2) en valt onder titel 9. Omdat wet- en regelgeving in Nederland slechts gebaseerd is op de hoofdlijnen, is er door de overheid een Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) ingesteld. RJ besteedt aandacht aan zaken die in BW2 niet of slechts zeer summier worden behandeld. In zogenaamde richtlijnen geeft

RJ dan aan hoe concreet gehandeld moet worden. Richtlijnen hebben geen kracht van wet, maar worden in Nederland vrijwel altijd nageleefd.

De derde bron voor wet- en regelgeving in Nederland wordt gevormd door jurisprudentie, dit zijn gerechtelijke uitspraken van de Ondernemingskamer in Amsterdam over het externe verslag.

1.6

Bij het opstellen van het externe verslag gelden een aantal grondbeginselen. Deze grondbeginselen zijn:

a Het toerekeningsbeginsel. Volgens dit beginsel dienen transacties te worden verwerkt in de periode waarin ze zich voordoen.

b Het continuïteitsbeginsel. Volgens dit beginsel dient de jaarrekening te worden opgesteld in de veronderstelling dat de onderneming wordt voortgezet. In de uitzonderlijke gevallen dat een onderneming niet wordt voortgezet, dient te worden gewaardeerd op liquidatiewaarde.

c Het voorzichtigheidsbeginsel. Volgens dit beginsel moeten verliezen al worden genomen wanneer ze dreigen en niet wanneer ze gerealiseerd zijn en dienen activa en passiva zo voorzichtig mogelijk te worden gewaardeerd.

d Het realisatiebeginsel. Volgens dit beginsel dienen opbrengsten en daaruit voortvloeiende resultaten te worden gepresenteerd in de periode dat ze gerealiseerd zijn. Over het algemeen is dat de periode waarin de goederen of diensten geleverd zijn.

e Het bestendigheidsbeginsel. Volgens dit beginsel mag uitsluitend van de gehanteerde methoden van waardering en resultaatbepaling worden afgeweken wanneer daar een goede reden voor is. Men spreekt dan van een stelselwijziging.

f Het matchingbeginsel. Volgens dit beginsel moeten opbrengsten en de daarmee samenhangende kosten in dezelfde periode gepresenteerd worden.

1.7

Kleine rechtspersonen en micro-entiteiten mogen op grond van de Wet Samenval in plaats van de commerciële jaarrekening de fiscale jaarrekening op basis van de aangifte vennootschapsbelasting deponeren bij de Kamer van Koophandel.

1.8

De Nederlandse wet- en regelgeving geldt niet voor beursgenoteerde ondernemingen. Die zijn onderworpen aan internationale wetgeving: de zogenaamde

International Financial Reporting Standards. kortweg IFRS. Niet-beursgenoteerde ondernemingen in Nederland kunnen ook kiezen voor IFRS, maar er bestaat geen verplichting. De meeste niet-beursgenoteerde ondernemingen in Nederland houden zich aan Nederlandse wet- en regelgeving.

1.9

Een daartoe bevoegd accountant controleert of het externe verslag voldoet aan wet- en regelgeving. De accountant legt de bevindingen vast in een controleverklaring. Indien het verslag voldoet aan wet- en regelgeving geeft de accountant een goedkeurende verklaring af. Voldoet het verslag niet dan wordt een afkeurende verklaring afgegeven. Daarnaast heeft de accountant nog de mogelijkheid om een verklaring met beperkingen af te geven of een oordeelsonthouding. Dat laatste geval doet zich voor indien de administratie van de onderneming niet op orde is en daardoor niet kan worden vastgesteld of het externe verslag wel of niet voldoet aan wet- en regelgeving.

De controleverklaring is alleen verplicht voor grote en middelgrote rechtspersonen.

1.10

Globaal bestaat het externe verslag uit een bestuursverslag, een jaarrekening en de overige gegevens. Het bestuursverslag is een verslag van de directie. De belangrijkste wettelijke eis die aan het bestuursverslag wordt gesteld is dat het geen onjuistheden mag bevatten. Het bestuursverslag is alleen verplicht voor middelgrote en grote rechtspersonen.

De jaarrekening bestaat uit een balans, een winst-en-verliesrekening en een toelichting. Indien een jaarrekening voor één rechtspersoon is opgesteld, spreken we van de enkelvoudige jaarrekening. Indien de jaarrekeningen van twee of meer ondernemingen zijn samengevoegd, wordt dit de geconsolideerde jaarrekening genoemd.

De overige gegevens is een bonte verzameling gegevens waarin onder andere de controleverklaring en beschermingsconstructies zijn opgenomen.

Grote en middelgrote ondernemingen dienen ook een kasstroomoverzicht op te nemen.

Het externe verslag wordt opgesteld door de leiding van de onderneming en vastgesteld door het hoogste orgaan. Bij de besloten en naamloze vennootschap is dat de Algemene Vergadering van Aandeelhouders, bij de coöperatie de Algemene Ledenvergadering.

1.11

Vanaf 1 januari 2023 dienen grote rechtspersonen in het bestuursverslag informatie op te nemen over duurzaamheid. Voor kleine en middelgrote rechtspersonen geldt die verplichting vanaf 1 januari 2026. Zo zal onder andere gerapporteerd moeten worden over de CO₂-uitstoot per werknemer.

Veel grote ondernemingen zijn de afgelopen jaren al op vrijwillige basis begonnen met het opnemen van informatie over duurzaamheid. De belangrijkste leidraad wordt daarbij gevormd door de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Van de beursgenoteerde bedrijven in Nederland hanteert ongeveer twee derde deze doelstellingen.

Kennisvragen 1

1. Voor wie wordt het externe verslag opgesteld?
2. Welke ondernemingen dienen het externe verslag op te stellen?
3. Hoe wordt het externe verslag openbaar gemaakt?
4. Welke vier categorieën rechtspersonen kent de wet?
5. Waar kan de Nederlandse wet- en regelgeving voor het externe verslag worden gevonden?
6. Wat houdt de Wet Samenvatting in?
7. Aan welke wet- en regelgeving dienen beursgenoteerde ondernemingen in Nederland zich te onderwerpen?
8. Welke soorten verklaringen kan een daartoe bevoegd accountant afgeven naar aanleiding van controle van de jaarrekening?
9. Uit welke drie onderdelen bestaat het externe verslag?
10. Door welk orgaan wordt het externe verslag bij een besloten vennootschap vastgesteld?
11. Een onderneming heeft sinds de oprichting in acht opeenvolgende jaren op basis van omzet, de som van de activa en het aantal werknemers, de volgende grootte (K = klein en M = middelgroot).
Jaar 1 K Jaar 2 K Jaar 3 M Jaar 4 K Jaar 5 M Jaar 6 M Jaar 7 K Jaar 8 M
In welk jaar verandert de onderneming van grootte?
12. Op welke zes grondbeginselen dient men zich bij het opstellen van de jaarrekening te baseren?
13. Wat is het toerekeningsbeginsel?
14. Wat is het continuïteitsbeginsel?
15. Wat is het voorzichtigheidsbeginsel?
16. Wat is het realisatiebeginsel?
17. Wat is het bestendigheidsbeginsel?
18. Wat is het matchingbeginsel?
19. Geef een voorbeeld van het toerekeningsbeginsel.
20. Geef een voorbeeld van het voorzichtigheidsbeginsel.
21. Geef een voorbeeld van het realisatiebeginsel.
22. Geef een voorbeeld van een stelselwijziging.
23. Geef een voorbeeld van het matchingbeginsel.

Hoofdstuk 2 De balans

2.1

De balans geeft een overzicht van de bezittingen (de activa) en de schulden en het eigen vermogen (de passiva) van de onderneming op een bepaald moment.

De balans geeft de financiële structuur van een onderneming weer. De financiële structuur bestaat uit twee componenten: de kapitaalstructuur en de vermogensstructuur.

2.2

De kapitaalstructuur staat aan de activa- of debetzijde van de balans en deze vertelt in welke kapitaalgoederen de onderneming heeft geïnvesteerd en welke vorderingen en liquide middelen de onderneming bezit. De vermogensstructuur die we aan de passiva- of creditzijde van de balans vinden, vertelt ons op welke wijze de activa zijn gefinancierd.

2.3

De balans geeft een indicatie van strategische beslissingen die in het verleden zijn genomen op het gebied van investeringen en financiering. Kennis van opbouw en inzicht in de posten van de balans zijn voor belanghebbenden belangrijk. De opbouw van de balans is vastgelegd in vier modellen. Alle modellen hebben dezelfde opbouw, maar de belangrijkste verschillen zitten in het niveau van detaillering. Welk model gebruikt moet worden is voornamelijk afhankelijk van de grootte van de onderneming: hoe groter de onderneming, hoe meer detaillering dient te worden aangebracht. Micro-entiteiten hoeven in de balans slechts vier posten op te nemen en wel: vaste activa, vlottende activa, eigen vermogen en vreemd vermogen.

2.4

Aan de activakant van de balans komen eerst alle vaste activa, dan de vlottende activa en helemaal onderaan staan de liquide middelen. De liquide middelen, zoals kasgeld en een rekening courantgoed bij de bank worden ook tot de vlottende activa gerekend maar worden vaak apart onder het kopje Liquide middelen gerangschikt. Aan de passivakant komen eerst alle onderdelen van het eigen vermogen en daarna komt het vreemde vermogen, waarbij eerst de voorzieningen, dan het lang vreemd vermogen en daarna het kort vreemd vermogen, wordt gepresenteerd.

Schematisch ziet de indeling van de balans er zo uit:

Activa	Passiva
Vaste activa	Eigen vermogen
Vaste immateriële activa	Aandelenkapitaal
Vaste materiële activa	Agioreserve
Financiële activa	Herwaarderingsreserve
Vlottende activa	Winstreserve
Voorraden	Onverdeelde winst
Debiteuren	Voorzieningen
Vorderingen	Lang vreemd vermogen
Effecten	Banklening
Liquide middelen	Obligatielening
Banktegoed en	Kort vreemd vermogen
Kas	Crediteuren
	Rekening-courantkrediet
Totaal activa	Totaal passiva

2.5

De vaste activa zijn alle activa die naar verwachting langer dan een jaar meegaan. Daarmee wordt bedoeld dat de investering in deze activa pas na meerdere jaren weer wordt omgezet in liquide middelen. Alle activa die naar verwachting korter dan een jaar meegaan, vallen onder de vlottende activa. Een ander kenmerk van vlottende activa is dat deze maar één omzetcyclus meegaan. Een omzetcyclus is het proces van inkoop, productie, opslag, verkoop en betalingsontvangst.

2.6

Het eigen vermogen of permanent vermogen is het vermogen dat de eigenaars of aandeelhouders van de onderneming hebben ingebracht. Het eigen vermogen bij een besloten of naamloze vennootschap bestaat uit het geplaatste en gestorte kapitaal, de reserves en de onverdeelde winst. Reserves dienen ter versterking van het eigen vermogen. Hiermee wordt een buffer gecreëerd voor de verschaffers van vreemd vermogen. Als er voldoende eigen vermogen is, weten de verschaf-

fers van het vreemd vermogen dat mogelijke toekomstige verliezen door dat eigen vermogen kunnen worden opgevangen.

Stille reserves zijn reserves die niet als zodanig op de balans zijn vermeld maar het bestaan ervan kan wel uit de balans worden afgeleid. We kunnen hier denken aan een gebouw dat te laag is gewaardeerd ten opzichte van vergelijkbare gebouwen.

Geheime reserves zijn reserves waarvan het bestaan niet uit de balans blijkt en ook niet uit de balans kan worden afgeleid. Een geheime reserve kan bijvoorbeeld verstopt zitten in een veel te hoge post voorzieningen. Volgens BW2 Titel 9, zijn stille en geheime reserves verboden.

2.8

Bij voorzieningen is sprake van een mogelijke toekomstige betalingsverplichting. Bij schulden is reeds sprake van een betalingsverplichting. Voorzieningen worden gevormd voor toekomstige specifieke verplichtingen die voortvloeien uit bedrijfsactiviteiten in het huidige boekjaar. Voorzieningen zijn geen reserves. Voorzieningen worden daarom tot het vreemd vermogen gerekend.

2.9

Vreemd vermogen dient op basis van de looptijd te worden verdeeld in lang en kort vreemd vermogen. Lang vreemd vermogen is vreemd vermogen waarvan de resterende looptijd meer is dan een jaar. Voorbeelden zijn hypothecaire leningen, obligatieleningen en onderhandse leningen. Al het vreemd vermogen met een looptijd van minder dan een jaar moet als kort vreemd vermogen worden gepresenteerd. Voorbeelden zijn: te betalen belastingen, crediteuren en een rekening courantschuld bij de bank. Aflossingen op langlopende schulden die het komend jaar gaan plaatsvinden, dienen onder het kort vreemd vermogen te worden gepresenteerd.

Kennisvragen 2

1. Waarvan geeft de balans een overzicht?
2. Welke informatie geeft de passivazijde van de balans?
3. Waarin is de opbouw van de balans wettelijk vastgelegd?
4. Wat zijn vlottende activa?
5. Geef voorbeelden van vlottende activa.
6. Wat zijn liquide middelen?
7. Wat zijn vaste activa?
8. Geef voorbeelden van vaste activa.
9. Waaruit bestaat het eigen vermogen bij een besloten vennootschap en een naamloze vennootschap?
10. Wat zijn stille reserves?
11. Wat zijn geheime reserves?
12. Waarop is het verschil tussen lang en kort vreemd vermogen gebaseerd?